

Diósi Dávid: Bepillantás a liturgiатеológiába

Az emberkereső Isten felragyogása a liturgiában

Jel Kiadó, Budapest 2022 (ISBN 978-963-535-042-1), 207. o.

BERTALAN TÍMEA

Babeş-Bolyai Tudományegyetem – Vallás, Kultúra,
Társadalom Doktori Iskola, Kolozsvár (RO)
timea.bertalan@ubbcluj.ro

Hogyan határozható meg korunk emberének helye, szerepe a liturgiában? Mindennek milyen teológiai háttere van? Egyáltalán mi a liturgia, és mi nem az? Hasonló kérdéseket jár körül Diósi Dávid *Bepillantás a liturgiатеológiába. Az emberkereső Isten felragyogása a liturgiában* című könyve, amely 2022-ben jelent meg a Jel Kiadó gondozásában. A mű címe egyszerre árulkodó és félrevezető, a főcímről ugyanis az juthatna az olvasó eszébe, hogy egy tankönyvet tart a kezében, hiszen a „bepillantás” kifejezés helyett akár a „bevezetés” is állhatna. De nem az áll, és ennek

oka van – merülhet fel az olvasóban, amely intuíciója a könyv végigolvasásával be is igazolódik. Az alcím meghökkentő: az „emberkereső Isten” kifejezéssel nem gyakran találkozunk, inkább szoktunk „istenkereső emberről beszélni”. Diósi megfogalmazása azonban itt is tudatos, hiszen így rögtön alkotása elején – még mielőtt konkrétan beleolvasnánk – világossá teszi, hogy amikor liturgiáról beszél, akkor Istent kívánja elmélkedése középpontjába állítani.

A könyv koncepciója átlátható és világos: hat fejezeten át, hat szemszögből közelíti meg a liturgiát, kiemelve annak leglényegesebb pontjait. Az első fejezet a kultuszt veszi górcső alá. Azt is mondhatnánk, hogy megpróbálja felmenteni a kultuszfogalmat mindattól a sallangtól, amely ráakódott. Manapság ugyanis a kultusz terhelt fogalommal vált, túl sok mindent jelent, és ezzel egyidőben túl keveset. Diósi ezt próbálja tisztázni alkotása legelején, mindezt pontosan téve, elkerülve a támadási felületeket. Számára „a kultusz egy isteni mintakép valós megjelenítése egy emberi képmás-cselekedetben” (27). Elengedhetetlen tehát a liturgiатеológiában a kultuszfogalommal számolni, a szerző pedig erre különös módon is figyel, hiszen hosszan elidőzik ennek taglásánál. A kultuszban ugyanis jelen van az az „idősík-triász” (32), amely azt erősíti meg, hogy a liturgia nemcsak pusztán emlékezés, hanem anamnézis. Ugyanakkor a szerző kifejti a különböző ritualizált formák túlkapasoktól megóvó, valamint változatlan és szabadságot adó jellegét. Megtisztítja és letisztázza a kultusz fogalmát, amelyet így olyan térként ír le, amelyben az ember „megtapasztalja horizontális létének vertikálisba törő sóhaját” (60).

A következő fejezetben a szerző kommunikációs eseményként határozza meg a liturgiát, és ennek kapcsolatjellegét

emeli ki, amikor olyan „rezonancia-térként” (67) határozza meg, amelyben két, egymástól alapvetően különböző (isteni és emberi) valóság találkozik. A zeneelméletből ihletett metafora tovább megy, és a kommunikációban megjelenő két fél milyenségéről is szól: rezonancia esetében ugyanis nem visszhangról van szó, hanem két, egymással szemben álló, autonóm, saját hangon megszólaló félről, amelyek így együtt rezdülnek meg. A szerző szerint ilyen kommunikáció a liturgia: Isten és ember, transzcendens és immanens találkozása, ahol az „»Én«-em a »Te« felé fordulva tér valójában önmagához”. (83)

Ezt követően, a harmadik fejezet az isteni életben való részesedésként határozza meg a liturgiát, és a tevékeny részvételt (*participatio actiosa*) emeli ki. A fejezet végén Karl Rahnert idézve értekezik arról, hogy korunk emberének mekkora igénye van a misztikára, Isten valódi megtapasztalására. Kifejti, hogy a jövőben már csak azok fognak résztvenni a liturgián, akik ott valóban megtapasztalják Istent, ebben az esetben pedig a tevékeny részvétel „már nem csupán elvárás, követelmény, illetve ideológia, hanem Istenben gyökerező létünkben fakadó csendes s mégis oly sokat mondó hála” (129). Természetesen a szerző nem hagyja magára az olvasót azzal a kérdéssel, hogy hogyan válik Isten valóban megtapasztalhatóvá a liturgiában. A fejezet során ugyanis részletesen kifejti, hogy mindez a szimbólumok által történik meg, amelyekben „a profanitás és a szentség találkozik, immanens és transzcendens csókot vált” (123).

A negyedik fejezet szerint a liturgia Isten nevének a megszentelését foglalja magában. Diósi itt részletesen kifejti, hogy mit ért név alatt a Szentírás: nem csupán egyszerű megjelölést jelent, hanem egy adott létezőnek „a világegyetemben betöltött

szerepét hivatott kifejezni” (134). Hosszan elidőzik Isten nevének a Hóreb hegyén kinyilatkoztatott formájánál, kifejti ennek jelentését, illetve azt, hogy mit jelent mindez a liturgiára vonatkoztatva. Isten neve nem egy egyszerű tulajdonnév, hanem dinamikus létige, amely az emberhez való kapcsolatát, viszonyát fejezi ki: folyamatos jelenlétét. Isten nevének megszentelését kommunikatív jelenlétként, találkozásként, „a kegyelem játékaént” (151) írja le, amely a liturgia terében valósul meg Isten és ember között.

Az ötödik fejezet úgy mutatja be a liturgiát, mint időzést Isten dicsőségének vonzásterében. Isten dicsőségét leginkább az esztétika által látja kifejezhetőnek, éppen ezért értekezik részletesen „a hit esztétikájáról” (169), amely értelemben a Szép „Isten ingyenes kisugárzásának láthatóságát” (172) jelenti. Ez a Szép ugyanis nem azt jelenti, amire elsőre gondolnánk, ez nem profán szép. Funkciója, hogy minden érzékünket megragadva olyasmit közvetítsen az embernek, amelyet pusztán szavakkal nem lehetne megtapasztalhatóvá tenni. Nem az a célja, hogy esztétikai éhségünket, szomjunkat kielégítse, éppen ellenkezőleg, hogy még jobban „stimulálja, felpendítse, fokozza” (175). A szerző a Szép eszkatologikus távlatára is utal: mindaz, ami majd bekövetkezik Teremtő és teremtmény kapcsolatában, azt a Szép által az ember nyelvére fordítja, jelenére „transzponálja” (176). A liturgia tehát ilyen értelemben esztétikus.

Az utolsó fejezet méltó zárása a felépített koncepciónak, itt ugyanis a szerző a liturgiát úgy határozza meg, mint a teremtés „záróakkordjának” „előjátékát”. Abból indul ki, hogy Isten az embert saját képmására teremtette, ami azt jelenti, hogy kész kapcsolatba lépni vele, beszélgetőpartnerként áll előtte, vagyis az ember nemcsak hallgatja Istent, hanem

dinamikus párbeszédet folytat vele. A fejezet mondhatni krisztusközpontú, ugyanis Jézus Krisztust állítja elénk, aki a megtestesülés által megvalósította a tökéletes istenképiséget. Ugyanakkor azt is kiemeli a teremtés összefüggésében, hogy „a teremtés, amelynek integráns részei vagyunk, üdvösségtörténetünk »porondja«” (197), olyan közvetítő közeg, amely által magát a Teremtőt tapasztaljuk meg. Mindez pedig láthatóvá válik a liturgiában: a Teremtő előtt áll képmásaként a teremtmény, a szentségek és szimbólumok által valóban érzékelhetővé válik jelenléte, akivel így a teremtmény dinamikus párbeszédbe kezdhet.

Diósi Dávid munkája valóban pontos körüljárása a liturgioteológia legfontosabb mozzanatainak. Egyszerre mondható tankönyvnek, szakkönyvnek vagy éppen lelki olvasmánynak. Tankönyv, hiszen érthetően, szisztematikusan tekinti végig a felvetett témákat. Szakkönyv, mert – ahogy Fehérvári Örs Jákó OSB fogalmaz az előszóban – „tiszteletet parancsolóan széles szakirodalmi háttérrel és szellemi nyitottsággal értekeznek a keresztény istentisztelet lényegéről”. Kétségtelenül értékes kötetnek számít a magyar liturgikai, liturgioteológiai szakirodalomban. Végül pedig abban az értelemben mondható lelki olvasmánynak is, mert nyelvezete, olykor lírainak mondható megfogalmazásai olyan érzékletessé teszik mondanóját, amely által az olvasó komolyan elgondolkodhat azon, mekkora súlya van a liturgiának, milyen fontos közege ez az Istennel való találkozásnak.

